

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 15

Рівне – 2009

Збірник наукових праць “Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”
Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету . Випуск 15 . –
Рівне : Рівненський державний гуманітарний університет , 2009 . – 311 с .

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук, ректор Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії” визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 5 від 26 грудня 2008 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2009

НАЦІОНАЛЬНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ НАРОДІВ БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ: ПРОБЛЕМА ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ (1875-1914 РР.)

Діяльність Австро-Угорщини після анексії Боснії і Герцеговини була направлена на європеїзацію цих областей і поряд з очевидними недоліками, розпочавшись в 1878р. і маючи достатньо реальні досягнення, закінчилася через 36 років пострілами Гаврила Принципца.

Актуальність теми зумовлюється тим, що боротьба за сфери впливу на стратегічно важливі (з огляду на їх географічне становище) країни з порушенням норм діючого міжнародного права (самочинна анексія Австро-Угорщиною Боснії і Герцеговини була порушенням Берлінського трактату 1878 р.) відбувається дотепер. Тому, досліджуючи «експортний» варіант європеїзації того часу, потрібно зрозуміти її механізми, визначити помилки та прорахунки, які сприяли розхитуванню етнічної близькості народів балканського регіону.

Джерельна база: аналізуючи літературу з цієї проблеми, слід зазначити, що кількість спеціальних праць, присвячених Боснії і Герцеговині кін. XIX – поч. XX століття дуже обмежена. У працях К. Б. Виноградова «Боснійська криза 1908-1909 рр.», Ф. І. Нотовіча «Епілог Боснійської кризи 1908-1909 рр.» робиться спроба об'єктивно визначити передумови Боснійської кризи. Досить цікавою є монографія К. Б. Виноградова «Основні особливості політики Австро-Угорщини на Балканах», в ній проаналізовано внутрішню австрійську політику, заходи по реформуванню всієї інфраструктури Боснії і Герцеговини. У монографіях Ю. А. Писарева «Визвольний рух південнослов'янських народів Австро-Угорщини 1905-1914 рр.» та І. С. Галкіна «Дипломатія європейських держав у зв'язку з визвольним рухом народів європейської Туреччини в 1905-1912 рр.» розглядається внутрішнє становище Боснії і Герцеговини напередодні та під час Боснійської кризи. Політично тенденційну картину історії Боснії і Герцеговини, Косова подає англійський історик Ноел Малколм «Bosnia. A Short History». Перше десятиліття XX ст. добре описане Р. Зіггартом «Die letzten Jahrzehnte einer Grossmacht»; Бернрайтер, що вірив в «австрійську місію» економічного поліпшення, лишив по собі цінні документи, що стосуються переважно Боснії «Fragments of a Political Diagu». Потрібно зазначити, що сучасних праць, присвячених проблемам європеїзації Боснії і Герцеговини в процесі самовизначення її народів, фактично немає. Можна лише згадати роботу за редакцією С. А. Романенка «Югославія: історія виникнення. Криза. Утворення незалежних держав», яка, однак, має загальний характер, і тому в ній цій проблемі не приділено достатньої уваги.

Наприкінці XX ст. Балкани стають ареною дипломатичної боротьби великих держав Європи. Матеріалізуючи тут свої амбіції, вони свідомо вивели країни Балканського півострова на європейську політичну арену. Паралельно з цим відбувався їхній культурний, економічний, політичний та військовий вплив на балканські народи. Приклад Боснії і Герцеговини є найбільш красномовним у цьому відношенні. Європеїзація Боснії і Герцеговини найвідчутніше простежується після анексії її Австро-Угорщиною, що стало причиною серйозної міжнародної кризи (Боснійська криза 1908-1909 рр.) початку XX ст., однією з причин розв'язання Балканських воєн 1912-1913 рр. та Першої світової війни. Поступово тут, не без зовнішнього впливу, починає формуватися хорватський і сербський національні рухи, згодом – національний рух боснійських мусульман. Усе вищезазначене породжує проблемну ситуацію. Європеїзація Боснії і Герцеговини на фоні етнічної самоідентифікації – це те, на що буде спрямований процес пізнання.

Об'єктом дослідження є інтенсифікація процесу етнічного самовизначення народів Боснії і Герцеговини внаслідок зовнішнього впливу європейських держав кін. XIX – поч. XX ст. **Предметом** – європеїзація Боснії і Герцеговини в процесі національного самовизначення.

Метою, яку ставить перед собою автор наукового дослідження, є виявити логіку, механізми та наслідки зовнішнього впливу на Боснію і Герцеговину та простежити паралельно міжетнічні протиріччя, що вийшли в розглядуваний період на новий етап свого розвитку.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких **завдань**:

- поряд із зовнішньополітичними, культурними, економічними аспектами теми дослідити важливе питання внутрішньої історії Боснії і Герцеговини;
- простежити головні закономірності, причини та наслідки подій, що відбувалися у даний період;
- проаналізувати європеїзацію Боснії і Герцеговини тих років, що дасть ключ до пояснення складних питань внутрішньо-політичної історії Балканського півострова та міжнародних відносин в південно-східній Європі в цілому;

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що в ньому уточнюється поняття «європеїзація» в контексті даного періоду; здійснюється комплексний аналіз зовнішнього впливу та внутрішніх дезінтеграційних процесів в Боснії і Герцеговині кінця XIX – початку XX ст.; відстежено історичну еволюцію процесів самовизначення народів Боснії і Герцеговини і пов'язані з цим інтеграційні механізми.

Методи дослідження спираються на принципи історизму, науковості та об'єктивності. Застосовувався проблемно-хронологічний, історико-порівняльний, аналітичний та описовий методи.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період 1875-1914 рр.

Положення Балкан між Європою та Азією постійно впливало і продовжує впливати на долю народів цього регіону. Крім внутрішніх, етнорелігійних протиріч тут постійно присутній зовнішній вплив, який проявляється в різних формах. Це були і дипломатична активність, і посередництво, і військове втручання для підтримки однієї із сторін, і введення частин регулярних армій, окупація, і втручання у внутрішньополітичну боротьбу в національних рухах і незалежних державах, блокади, ембарго, санкції та їх порушення. Зовнішнє втручання в міжетнічні відносини і міждержавні конфлікти на Балканах могло бути дестабілізуючим, конфліктогенним

фактором, підтримувати напругу, а могло і попередити конфлікт чи сприяти його врегулюванню, збереженню чи підтримці [1;252-253]. З метою кращої привабливості для тамтешніх народів «зовнішній фактор» був замаскований під євроінтеграцію, європеїзацію, панславизм, допомогу братам-слов'янам у їхньому самовизначенні. Найбільш показовим у цьому відношенні є приклад Боснії і Герцеговини.

В 1463 р. Боснія, а у 1482 р. Герцеговина були завойовані Османською імперією [2;46-47]. Турки зберегли ідентичність Боснії, включивши її як складову частину Османської імперії з її історичною назвою і територіальною цілісністю. Європеїзація Боснії і Герцеговини відбувалася через європеїзацію Османської імперії. Події I пол. XIX ст. прискорили втягування Порти в світову економічну систему. В силу своєї соціально-економічної відсталості Турецька імперія змушена була перетворитися в аграрно-сировинний додаток Європи. Перші спроби модернізації країни викликали активний спротив в Боснії, де місцеві аристократи боялися втратити свою владу [3;87-88]. Султан Махмуд II (1808-1839 рр.) намагався ввести європейські звичаї в країні [4;123]. Реформи, проведені його наступниками в 1839 – поч. 70-х. рр. XIX ст., прийнято називати «танзімат» (порядок, облаштування). Було проведено ряд заходів: реформа армії, навий поділ імперії на вілаєти, що мали б керуватися по одному спільному зразку, запровадження провінційних рад (меджлісу), спроба запровадити світську освіту, введення кримінального кодексу, організація судової системи, відмінено старовинний закон про смертну кару за перехід з ісламу в іншу релігію [5]. Реформи мали половинчастий, декларативний характер. Так, в 1858 р. було заборонено торгувати рабами в межах імперії, хоча саме рабство не заборонено; обіцянка зрівняти в правах мусульман та іновірців на практиці ігнорувалася чи спотворювалася. Реформатори не отримали широкої підтримки в суспільстві, бо їх починання не супроводжувалися покращенням життя народних мас, не змінювалося кардинальним чином і положення пригноблених народів. Хронологія народних повстань красномовно свідчить про це. Кульмінаційним пунктом визвольного руху в Боснії і Герцеговині було повстання 1875-1878 рр., що викликало міжнародну кризу, і як наслідок – анексію краю Австро-Угорщиною.

Історія доказує, що цивілізація не передається від одного культурно-історичного типу іншому, але з цього не слідує, що вони залишаються без будь-якого впливу один на одного. Найпростішими способами такого впливу є три: колонізація, «прищеплювання» та інтеграція, коли спостерігається вільне відношення народів одного типу до результатів діяльності іншого [6;98]. На прикладі Боснії і Герцеговини були апробовані всі три методи. Знаходячись під владою Австро-Угорщини, ці території трічі змінювали свій статус, у зв'язку з чим можна виділити три етапи їх державно-правового розвитку. Перший охоплював період від початку герцеговинсько-боснійського повстання 1875 р. до окупації Боснії і Герцеговини Австро-Угорщиною 1878 р. (Східна криза), другий – від окупації до анексії краю 1908 р., третій – від анексії до початку Першої світової війни. Найбільш складним був перший період, під час якого закладено фундамент адміністративно-правової системи, що збереглася в основних своїх рисах до кінця австро-угорської влади. Після 1878 р. юридично суверенітет над Боснією і Герцеговиною залишався в руках султана [4;184], однак фактично влада належала Австро-Угорщині, яка намагалася поступово здійснювати право представляти населення цих земель в міжнародному житті. Окуповані Боснія і Герцеговина не ввійшли ні в склад Цислейтанії, ні в склад Трайслейтанії. Вони розглядалися як загальноімперські провінції, в управлінні яких приймали участь загальноімперський уряд та уряди обох частин монархії.

Перший час після окупації провінція зберігала старий апарат адміністративної влади, яку очолював командуючий імперськими окупаційними військами. Австро-Угорська влада використовувала і адміністративно-територіальну структуру, що склалася в період османського володарювання, змінивши лише найменування. Збережено також і систему общинного самоуправління, правда значно урізавши його права. Певні зміни відбулися в 1880 р., коли Боснія і Герцеговина були проголошені особливою єдиною областю, верховна влада над якою передавалася загальноімперському міністерству фінансів [7;254]. Імперська влада зосереджувалася в руках голови обласного (земельного) управління. Він здійснював всю військову і громадянську владу, безпосередньо відповідаючи по питаннях державного управління перед загальноімперським міністром фінансів, а по військовим питанням – перед військовим міністром і генеральним штабом Австро-Угорщини. Остаточне облаштування обласного управління було визначене указом імператора від 29 липня 1882 р., у відповідності з яким були утворені чотири місцевих департаментів: внутрішніх справ, юстиції, фінансів і будівництва. У відповідності з цим указом була встановлена посада цивільного правителя, який був заступником голови обласного управління по цивільним справам.

В кінці 1881 р. був оприлюднений закон, що вводив в Боснії і Герцеговині обов'язкову військову повинність. Закон викликав масові акції протесту в Східній Герцеговині, що вилилось у селянське повстання 1882 р., в якому приймало участь і сербське, і мусульманське населення. Імперським військам з великими зусиллями через 2-3 місяця вдалося придушити повстання. Після окупації відсталі в економічному і політичному відношенні Боснія і Герцеговина попали в орбіту розвинутого капіталізму, що сприяло прискоренню їх господарського розвитку і складанню нової політичної ситуації. В період від Берлінського конгресу до анексії тут прискорився процес формування буржуазії, що супроводжувався розоренням селянства і тенденцією до ліквідації класу феодалних землевласників – бегів, розпочато будівництво залізничних доріг, муніципальних і промислових об'єктів [8;180].

Аграрні відношення продовжувалися регламентуватися турецьким законом 1859 р. (Саферська наредьба). Мусульманські лідери виступали за повне збереження старої аграрної системи і тих привілеїв, якими мусульмани користувалися в османський період. Їх спротив посилювався, виливаючись час від часу в повстання. Аграрне питання для селян залишалось невирішеним аж до 1918 р. За час окупації в Боснії і Герцеговині було прийнято австрійське цивільне право і застосовувався загальний цивільний кодекс. Серед населення, по перепису 1879 р., нараховувалося православних 42,8%, католиків 18,08%, мусульман 38,73% [4;49]. Влада намагалася використовувати релігійні відмінності між етнічними групами, маневруючи між ними, вона грала роль арбітра.

Особливий характер австро-угорської політики в Боснії і Герцеговині пов'язаний з іменем угорського аристократа Б. Каллая, який в 1882 р. був призначений загальноімперським міністром фінансів і в зв'язку з цим здійснював верховне управління Боснією і Герцеговиною аж до своєї смерті в 1903 р., заслуживши прізвисько «некоронованого короля Боснії». Він проголосив ідею утворення «боснійської національності» і пробудження боснійського патріотизму. Звертаючись до традицій середньовічної боснійської державності, виступав за створення єдиної боснійської ідеології, мови. Ця гра в боснійський патріотизм переслідувала важливу мету: ізолювати проживаючі там національні групи від південних слов'ян Австро-Угорщини і Балкан, запобігти розвитку визвольного та об'єднувального рухів південнослов'янських народів. Конкретні дії Каллая в цьому напрямку: закриття сербських шкіл, заборона вживати сербські та хорватські назви, сербохорватська мова була офіційно названа Landessprache (місцева мова), офіційною мовою стає німецька. Ці спроби були марними, адже суперечили логіці історичного розвитку національностей в цьому краї. Після його смерті наступник на посту міністра фінансів І. Буріан відмовився від ідеї формування «боснійської нації».

В кінці XIX – на початку XX ст. серби розгорнули енергійну боротьбу за церковно-релігійну автономію, яку одержали в 1905 р. але вона їх анітрохи не задовольнила, адже кінцевою метою, як і раніше, залишалося об'єднання з Сербією. Найбільше невдоволення окупацією Боснії виявляли мусульмани, значна частина яких у зв'язку з цим переселилася до Туреччини. Ще в 1890-х рр. почався рух боснійських мусульман за церковно-шкільну автономію. Він мав політичний характер, бо його учасники підкреслювали верховний суверенітет султана над Боснією і Герцеговиною. На поч. XX ст. виникають перші мусульманські політичні партії – «Мусульманська народна організація» (1907р., друкований орган «Мусават» – «рівність») і «Мусульманська прогресивна партія» (1909 р., друкований орган «Мусульманська свідомість»). У процесі розвитку національного руху виникла необхідність об'єднати зусилля сербської та мусульманської громад. У 1902 р. у місті Славонські Брод було підписано сербо-мусульманську угоду, в основі якої лежала ідея створення з Боснії і Герцеговини автономної області під суверенітетом Туреччини. При цьому кожна із сторін розуміла угоду по-своєму: якщо серби розглядали турецький суверенітет як етап на шляху до об'єднання із Сербією, то мусульмани вважали його остаточним вирішенням боснійської проблеми.

Метою міністра закордонних справ Австро-Угорщини Еренталя було анексувати Боснію і Герцеговину. Анексія мала б покласти край сербським сподіванням загарбати цей край після розпаду Османської імперії. Навіть найпалкіші прибічники «вільної торгівельної імперії» мусили визнати, що тридцять років австрійського правління не принесли жодної користі мешканцям двох провінцій: не було системи медичного обслуговування, залізничної колії необхідної довжини, бракувало загальноосвітніх шкіл, самоврядування навіть у селах. Усі прорахунки приписувалися «аномаліям» окупаційного режиму: коли б ці дві провінції стали частиною Габсбурзької монархії, вони отримали б земельні сейми, школи, профспілки, була б проведена земельна реформа, збудовані дороги і залізниці, тобто все те, що віденські професори та письменники вкладали в поняття «австрійська ідея». Остаточне рішення про анексію Боснії і Герцеговини було прийнято на засіданні загальної ради міністрів 19 серпня 1908 р. 5 жовтня імператор оприлюднив наказ про їхнє приєднання до імперії Габсбургів (при анексії Відень виплатив Порті компенсацію в розмірі 2,5 млн. фунтів стерлінгів). Проголошення анексії хоча й викликало невдоволення з боку сербів та мусульман, але до активного протесту не призвело. В лютому 1910 р. даровано конституцію, яка була обіцяна населенню в період анексії. Вона мала надзвичайно обмежений характер. Передбачалося створення однопалатного парламенту (сабора), який не мав законодавчих прав. Практично конституція звела функції сабора до простої реєстрації рішень, що їх приймав загальноімперський уряд. В ній було проголошено ряд політичних свобод, які нічим не гарантувалися, в той же час вона давала поліції право цензури.

Для того, щоб відвернути південних слов'ян від «югославського П'ємонт» – Сербії, у Відні розроблялися різні плани. Так виник проект перетворити Боснію і Герцеговину в противагу Сербії, а Сараєво реорганізувати в адміністративний та культурний центр – суперник Белграда. В 1911 р. до його здійснення приступив новий керівник обласного управління генерал О. Потіорек, який розпочав свою діяльність з реорганізації системи управління Боснією і Герцеговиною, збільшивши права керівника Обласного управління. Намагаючись створити в Сараєво найбільший культурний центр на Балканах, Австро-Угорщина ще в 1885 р. заснувала Обласний музей, який мав би стати одним із найбільших наукових закладів регіону. При ньому відомим археологом професором Віденського університету Карлом Пачем в 1904 р. був заснований інститут по вивченню Балкан, що функціонував аж до 1918 р. [1;189]. Була спроба створити в Сараєво постійний народний театр. Мистецтво, на думку нового міністра фінансів Л. Білінські, мало б служити режиму і відображати інтереси політичних кіл Австро-Угорщини. Ці спроби перервала Перша світова війна. В середині 1913 р. в австрійській пресі активно піднімалося питання про відкриття в Сараєво університету. Однак проти виступив Оскар Потіорек, який вважав, що відкриття юридичного та філософського факультетів могло б сприяти небезпечній тенденції – підготовці надлишкової кількості південних слов'ян – кандидатів для державної служби.

На практиці «австрійська ідея» в обох провінціях зазнала поразки. «Економічного зростання» не було помітно, нові концепції ніколи не повставали, лише розростався бюрократичний апарат, збільшувалася окупаційна армія. Провінції отримали земельні сейми за австрійською моделлю, оскільки ж провінційні сейми мали тепер значні адміністративні повноваження, представництво великих землевласників було переважаючим. Попри те, що вибори до рейхсрату проводилися на підставі загального виборчого права, сеймові вибори проводилися за старою «обмеженою» системою «куріальних» виборчих округів. Боснія і Герцеговина теж були включені до цієї «куріальної» системи. До того ж, «курії» (великі хутори, міста та сільські громади) були поділені пропорційно між трьома конфесіями: православною, католицькою та мусульманською. Проводячи вибори у такий заплутаний спосіб, «магометанські» землевласники набирали вдвічі більше голосів. Таким чином, Габсбурзька влада утверджувала соціальну приниженість сербо-хорватської більшості. «Австрійська ідея» дуже багато обіцяла двом провінціям, але, як це часто бувало, обіцянки лишилися невиконаними, після 1909 р. віденські теоретики

вже не звертали уваги на становище бідних та неписьменних селян Боснії та Герцеговини. Європі, яка намагається швидко підняти Боснію і Герцеговину до рівня розвинутих країн, необхідно згадати досвід Австро-Угорщини. Сьогодні, як і в 1878 р., стоїть, хоч і у видозміненому вигляді і в новій історичній обстановці, питання: яким чином і за який термін відсталі в своїй економіці та інфраструктурі території без відповідної соціальної бази, з іншими традиціями міжетнічних відносин і державності зможуть влитися в європейське співтовариство.

Джерела та література

1. Романенко С. А. Югославия: история возникновения. Кризис. Распад. Образование независимых государств. – М., 2000. – 380 с.
2. Чорній В. Боснія і Герцеговина: з історії етносів і релігій // Людина і світ. – 2001. – № 7. – с. 45-51.
3. Malcolm Noel, Bosnia. A Short History. – New York University Press, 1994.
4. Балканы в конце XIX – начале XX века. Очерки становления национальных государств и политической структуры в Юго-Восточной Европе. / М. А. Бирман, С. И. Данченко, И. С. Достян; Отв. ред. Ю. А. Писарев. – М.: Наука, 1991. – 352 с.
5. http://turkey_info.ru/history/last_100_osmans/crimea_war.html
6. Данилевский Н. Я. Россия и Европа. Критика европоцентризма и общепринятой схемы деления мировой истории на периоды. СПб, 1869.
7. Фрейдзон В. И. К истории боснийско-мусульманского этноса. М., 1981. – 338 с.
8. Писарев Ю. А. Освободительное движение югославянских народов Австро-Венгрии в начале XX века. М., 1962. – 248 с.

УДК [32(480): 32(6)]: 32(410)

Л.Валюх

ГЕЛЬГОЛАНДСЬКО-ЗАНЗІБАРСЬКИЙ ДОГОВІР (1890 р.): ПОЛІТИЧНА ОЦІНКА В АНГЛІЇ

Політична історія Британської імперії останньої третини XIX ст. складна та багатоманітна, не всі її аспекти є достатньо вивченими. Однією із малодосліджених сторінок британської історії є питання про підписання Гельголандсько-Занзібарського договору (1890 р.) та його політичну оцінку в Англії. Дослідження цієї проблеми є особливо актуальним, оскільки аналіз конкретного матеріалу, який характеризує виникнення і розвиток англо-німецьких суперечностей в роки, що передували Першій світовій війні, дозволяє докладніше прослідкувати одну з причин її виникнення.

Метою статті є дослідження позиції англійських політичних діячів та громадськості із приводу підписання договору, яка була висвітлена в парламенті та на шпальтах періодичної преси.

Як свідчить історіографічний аналіз, окремі фрагменти даної проблеми розглядалися в працях російських науковців І.А. Улановської та О.І. Галкіної, а також у дослідженнях українських істориків С.С. Трояна та Л. Питльованої.

Гельголандсько-Занзібарський договір був підписаний англійським послом Малетом і канцлером Німеччини Капріві 1 липня 1890 р. Згідно нього, Німеччина відмовлялася на користь Англії від: 1) султанату Віту; 2) районів, розташованих у межиріччі Тана – Джуба, а також на північ від останніх аж до кордонів Єгипту, на схід від західного вододілу Верхнього Нілу; 3) територій, які знаходились на захід від оз. Вікторія до 1° пд.ш. (Буганда й ін.) і у верхів'ях Нілу; 4) Ньясаленду й північно-східних районів Північної Родезії. Крім того, Німеччина визнавала англійський протекторат над Занзібаром, що включав, крім острова Занзібар, острів Пембу й десятимильну смугу східно-африканського узбережжя на північ від р. Умба (Ванга). Договір спеціально передбачав право безмитного ввозу товарів через територію між озерами Ньяса й Танганьїка [5, р. 905].

Німеччина за договором одержала: 1) острів Гельголанд у Північному морі; 2) смугу східно-африканського узбережжя (з виплатою компенсації султанові); 3) острів Мафія; 4) смугу території шириною 20 миль – так званий “язик Капріві”, яка давала німецькій Південно-Західній Африці вихід до р. Замбезі [5, р. 906].

Гельголандсько-Занзібарський договір був сприйнятий англійською громадськістю неоднозначно.

Особливо гостра дискусія з приводу його підписання розгорнулася в парламенті. У ході обговорення цієї угоди позначилося декілька важливих проблем. Першу із них, підняту У. Гладстоном, доцільно назвати юридичним прецедентом. Він торкався зміни прерогатив нижньої палати парламенту. В своєму виступі колишній прем'єр-міністр відзначив, що за всю історію існування Палати обцин її ніколи не просили голосувати з питання про передачу території іншій державі. “Вирішення подібних проблем перебувало виключно в руках Корони. Парламент же мав право позбавляти влади міністрів, якщо ті зловживали повноваженнями при підготовці рішень про поступки якимись землями [4, col. 760-761]”. “Безпрецедентне звернення уряду до нижньої палати із проханням затвердити договір” Гладстон пояснював його “винятковою важливістю”. Але навіть не дивлячись на дану обставину, були відсутні документи, в яких обумовлювалася б зміна прав Корони і парламенту, депутат вважав за неможливе подальше обговорення договору, оскільки нижня палата юридично не мала на це повноважень. Не бажаючи бути замішаним у “конституційному прецеденті”, Гладстон заявив, що “вмиває руки” від подальшого обговорення документу [4, col. 767-768].

Позиція депутатів-лібералів чітко була висловлена колегами Гладстона по партії У. Харкоутом, Х. Девесем і Ф. Стівенсоном. Ці парламентарі висловилися “проти дій уряду”, які означали “зменшення” прав Корони, а значить фактичне порушення неписаної конституції. Це, на думку депутатів, давало привід для подібних дій в майбутньому [4, col. 773, 782, 788].

З М І С Т

Розділ 1. **ІСТОРІЯ УКРАЇНИ**

<i>Д.Вирський</i> УКРАЇНА В ПЕРШИХ „ПОЛОНІЯХ” (країнознавчі видання Я.А.Красінського та М.Кромера про українські землі)	3
<i>І.Вівсяна</i> ФОРМУВАННЯ ІДЕЇ «УКРАЇНСЬКОГО П’ЄМОНТУ» У ВІТЧИЗНЯНІЙ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ (кінець XIX – початок XX ст.)	8
<i>Л.Шугасва</i> В ПОШУКАХ ІСТИННОГО ПРАВОСЛАВ’Я: КІНДРАТ МАЛЬОВАНИЙ	13
<i>А.Киридон</i> МЕНТАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: «ЗСУВ ПАРАДИГМ» В УМОВАХ УТВЕРДЖЕННЯ ТОТАЛІТАРИЗМУ	16
<i>С.Шевченко</i> ДІЯЛЬНІСТЬ АМЕРИКАНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ДОПОМОГИ В ОДЕСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ	22
<i>В.Півоварчук</i> ЄВРОПЕЙСЬКІ ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНІ ЦЕНТРИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	25
<i>М.Гон</i> УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ І ЄВРЕЇ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	28
<i>О.Альошина</i> ДІЯЛЬНІСТЬ АРСЕНА РІЧИНСЬКОГО	31
<i>О.Гуменюк</i> СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РАДЯНІЗАЦІЇ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ НА ПОЧАТКУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	34
<i>Т.Карпукіна</i> ЗАКЕРЗОННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВІЙНИ (1939-1941 РР.)	40
<i>Л.Заглинська, І.Бондар</i> ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1945-1953 РОКИ)	44
<i>Л.Паніна</i> РОСІЙСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА НА ЖИТОМИРЩИНІ У 50-80-х рр. XX ст.	50
<i>О.Лицук</i> ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ АВТОКЕФАЛЬНИМ ЗМАГАННЯМ В УКРАЇНІ З БОКУ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ (1990-1992 РР.)	53
<i>О.Ворон</i> РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА У КОНТЕКСТІ ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ	58
<i>Ю. Вільховий</i> РОЗВИТОК ЦЕРКВИ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН-БАПТИСТІВ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	61
<i>А. Гуз</i> ПОЛІТИКА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ШКІЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ (КІНЕЦЬ XX СТ. – ПОЧАТОК XXI СТ.)	65
<i>В.Васюк</i> БАЗОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ Й ЕВОЛЮЦІЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН	69
<i>О.Коржик</i> ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ УКРАЇНИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА	72

Розділ 2. **ІСТОРІЯ ВОЛИНІ. КРАЄЗНАВСТВО**

<i>С. Прокопчук</i> БЕРЕСТЕЦЬКА БИТВА 1651 РОКУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ XVII – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ	76
<i>Н.Мельничук</i> ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНОГО ГІМНАСТИЧНОГО ТОВАРИСТВА „СОКОЛ”	83
<i>Б.Бойко</i> ПОЧАТКОВА ОСВІТА НА ВОЛИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – ПОЧАТКУ XX ст.	85

<i>О.Шмид</i> ЧЕСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ ВОЛИНИ У 60-70-Х РР. ХІХ СТ.	88
<i>І.Мілясевич</i> НАРОДНІ БІБЛІОТЕКИ ВОЛИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	93
<i>Г.Капустін</i> ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПАМ'ЯТКООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БРАТСТВ НА ВОЛИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	98
<i>О.Дем'янюк</i> СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ НА ВОЛИНИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКИХ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ НАВЕСНІ 1917 РОКУ	102
<i>В.Панасюк</i> УКРАЇНСЬКА ШКІЛЬНА СПРАВА НА ВОЛИНИ У 1920–1939 РОКАХ: ЕТНОПОЛІТИЧНІ ЗАСАДИ	107
<i>Ю.Крамар</i> ПОЛІТИКА ВОЄВОДСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ Г.ЮЗЕВСЬКОГО ЩОДО ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА ВОЛИНИ У 1920-1930-Х РР.	111
<i>В.Борщевич</i> ОБРАЗКИ ПОВСЯКДЕННОСТІ ПРАВОСЛАВНИХ СВЯЩЕНИКІВ ВОЛИНИ 20-30-Х РР. ХХ СТ.	115
<i>Ф.Рябчикова</i> ВИДИ ТА ФОРМИ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ В ЕТНОГРАФІЧНОМУ ВІДДІЛІ ВОЛИНСЬКОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО МУЗЕЮ	119
(1920 – ПОЧ. 1930-Х РР.) <i>В.Доброчинська</i> РІВНЕНСЬКА УКРАЇНСЬКА ГІМНАЗІЯ (1923–1939)	123
<i>Я.Цецик</i> ПОЧАТОК ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ НА ВОЛИНИ (1925-1928 РР.)	128
<i>В.Ковальчук</i> СТЕПАН КОВАЛЬ ("РУБАШЕНКО") – КОМАНДИР ЗАГОНУ УПА "КОТЛОВИНА" НА ВОЛИНИ	135
<i>О.Ленартович</i> ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНИХ СТРУКТУР НА ВОЛИНИ У ПЕРІОД РАДЯНІЗАЦІЇ 1939-1941 РР.	138
<i>Т.Самсонюк</i> ЖІНКИ ЯК ОБ'ЄКТ РЕПРЕСІЙ НКВС НА ВОЛИНИ (1939-1941 РР.)	142
<i>В.Писцьо</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-СУСПІЛЬНІ ЗМІНИ В КОНТЕКСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ НА РІВНЕНЩИНІ	147
<i>А.Жив'юк</i> ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В м.РІВНОМУ В ПОЧАТКОВИЙ ПЕРІОД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (сер. 1941 – поч. 1942 рр.): СТОРІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ УРДВ	151
<i>С.Шульга</i> АНТИФАШИСТСЬКИЙ РУХ ВОЛИНСЬКИХ ЧЕХІВ	156
<i>В.Борщевич</i> ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА ВОЛИНИ 40-Х – 80-Х РР. ХХ СТ.	159
<i>П.Савчук</i> ОБЛАШТУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ З ПОЛЬЩІ І ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	164
<i>Г.Борейко</i> КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ПРОЦЕСИ РІВНЕНЩИНИ В УМОВАХ РАДЯНСЬКОЇ ДІЙНОСТІ: 50-60 РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ	168

Розділ 3.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.

ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

<i>В.Ореховський</i> ПОШИРЕННЯ ХРИСТІЯНСТВА ТА "ВЕЛИКЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ НАРОДІВ" (IV – VII ст.)	172
<i>Т.Олексієвець</i> ПРАГА X-XIII СТ.: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ МІСТОУТВОРЕННЯ	176
<i>Р.М. Постоловський</i> ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ЧЕСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО- ДЕМОКРАТИЧНИХ ІДЕЙ І ТРАДИЦІЙ	179
<i>Г. Хлібовська</i> НІМЕЦЬКЕ ПИТАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ДИПЛОМАТІЇ КІНЦЯ 40-Х – ПОЧАТКУ 70-Х РОКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ	183

<i>І.Петлюк</i> НАЦІОНАЛЬНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ НАРОДІВ БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ: ПРОБЛЕМА ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ (1875-1914 РР.)	188
<i>Л.Валух</i> ГЕЛЬГОЛАНДСЬКО-ЗАНЗІБАРСЬКИЙ ДОГОВІР (1890 р.): ПОЛІТИЧНА ОЦІНКА В АНГЛІЇ	191
<i>Н.Плюта</i> СПРАВА ДРЕЙФУСА У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДИСКУСІЙ У ФРАНЦІЇ	195
<i>Т.Чаркіна</i> ПОГЛЯДИ М.ВЕБЕРА НА ЗАРОДЖЕННЯ КАПІТАЛІЗМУ	198
<i>С.Троян</i> ПЛАНИ СТВОРЕННЯ “МІТТЕЛЬЄВРОПИ” У ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ ст.	200
<i>Б.Бернадський</i> ДІЯЛЬНІСТЬ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ РОЗВІДОК НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	205
<i>О.Ворон</i> ПРОЦЕС ТВОРЕННЯ СПІЛКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У МІЖВОЄННІЙ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ (1918 – 1938 рр.)	211
<i>М.Боровець</i> РЕАКЦІЯ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ НА ПОДІЇ МІОНХЕНСЬКОЇ ЗМОВИ	215
<i>О.Дукмас</i> ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНИЙ КРИТЕРІЙ ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	217
<i>О.В.Іванченко</i> СПІВПРАЦЯ ВИШЕГРАДСЬКИХ ДЕРЖАВ У ГРУПІ В ПЕРІОД З 1991 ПО 1995 РІК	221
<i>І.Мартинчук</i> СЛОВАЦЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У 1993-2000 РР. У КОНТЕКСТІ ВІДНОСИН З РОСІЄЮ	224

Розділ 4.

ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ТА ПРОЦЕСИ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ. МЕТОДОЛОГІЯ, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

<i>Т.Ковальчук</i> ІСТОРІЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ КІНЦЯ ХVІІІ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ІВАНА ФРАНКА	227
<i>С.Грипич, О.Граб</i> КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ (ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ)	231
<i>С.Чибирак</i> ПОСТАТЬ ПАВЛА ПЛАТОНОВИЧА ЧУБИНСЬКОГО В РАДЯНСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ	237
<i>А.Кукурудза</i> ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ПРАВОСЛАВ'Я НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ 20-Х РР. ХХ СТ.: ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	241
<i>В.Чура</i> КОМПАРТИЙНА “ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ” ТА РОЗГОРТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ НАПРИКІНЦІ 80-Х – ПОЧАТКУ 90 РР. ХХ СТ., (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗАГАЛЬНОСОЮЗНИХ І РЕСПУБЛІКАНСЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ).....	249
<i>Ю.Олексін</i> МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ РИС ГРОМАДЯНСЬКОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ	253
<i>Л.Шинкаренко</i> РАДЯНСЬКА ТА РОСІЙСЬКА ІСТОРИОГРАФІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ НОВОГО КУРСУ Ф.Д. РУЗВЕЛЬГА	259
<i>І.Десятничук</i> КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОГО РУХУ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ» В КОНТЕКСТІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЇЇ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ	261
<i>Г.Новічков</i> ПОПУЛІЗМ У ІСТОРИЧНОМУ РОЗВИТКУ	266
<i>К.Цинк</i> ПРАВА ЛЮДИНИ І РЕПРОДУКЦІЙНЕ КЛОНУВАННЯ ЛЮДСЬКИХ ІСТОТ	270
<i>Є.Єсталь</i> ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ПОЛІТИЧНІ СВОБОДИ В АВТОБІОГРАФІЧНИХ НАРИСАХ КОЛИШНІХ ДІЯЧІВ НЕЗАЛЕЖНОГО САМОВРЯДНОГО ОБ'ЄДНАННЯ «СОЛІДАРНІСТЬ»	275
<i>В.Мандрагеля</i> МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА: ІНТЕГРАТИВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ	279

Розділ 5.

МАТЕРІАЛИ П'ЯТОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, АСПРАНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ „ЕВОЛЮЦІЯ ВІЙСЬКОВОГО МИСТЕЦТВА” ЗА НАУКОВИМ НАПРЯМОМ: „КІННОТА У ВІЙНАХ: ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ” (РІВНЕ, 27 – 28 ЛИСТОПАДА 2008 р.)

<i>А.Поспелов, В.Шлякин</i> ФОРМИ ДІЙСВИЙ КАВАЛЕРИИ В СРЕДНЕВЕКОВОЙ ЯПОНИИ V-XVII ВВ.: ВЗГЛЯД ЕВРОПЕЙСКИХ ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ	283
<i>Р.Савчук</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ВІЙСЬКОВІ СИЛИ У ДІЯЛЬНОСТІ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIII СТ.	287
<i>А.Харук</i> КОНЦЕПЦІЯ „КАВАЛЕРІЙСЬКОГО ЛІТАКА” ТА СПРОБИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	290
<i>А.Дергачёва</i> КАВАЛЕРІЯ СТРАН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ НАКАНУНЕ І В ПЕРІОД ВТОРОЇ МИРОВОЇ ВОЙНИ: СОСТОЯНИЕ І РАЗВИТИЕ	293
<i>А.Поспелов</i> КАВАЛЕРІЙСЬКІ І БРОНЕКАВАЛЕРІЙСЬКІ ПОДРАЗДЕЛЕННЯ ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ І НЕОФИЦИАЛЬНЫХ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОБРАЗОВАНИЙ В ВОЕННЫХ КОНФЛИКТАХ ПОСЛЕДНЕЙ ЧЕТВЕРТИ XX ВЕКА	296

Розділ 6.

РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, РЕФЕРАТИ, ОГЛЯДИ

<i>Б.Савчук, П.Савчук</i> ПРО ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО. (ПРИЩЕПА БОГДАН, ПРИЩЕПА ОЛЕНА. ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО ВОЛИНИ: НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК Б.А.Прищеп, О.П.Прищеп. – Рівне: ПП ДМ, 2008. – 352 с.; іл.	299
<i>О.Дем'янюк</i> ВОЛИНСЬКА ПЛАСТОВА МОЛОДЬ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ 20-30-Х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ (Рец.: Візитів Ю.М. Пластовий рух на Волині в міжвоєнний період: Монографія. – Рівне-Львів, 2008. – 180 с.)	301
<i>Р.Давидюк</i> ПУБЛІЦИСТИКА УЛАСА САМЧУКА 1941-1943 РОКІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (Рецензія: Документ доби: публіцистика Уласа Самчука 1941-1943 років / упорядник А.Жив'юк. – Рівне: ВАТ „Рівненська друкарня”, 2008. - 456 с. з іл.)	302
<i>В.М.Шеретюк, П.О.Савчук</i> СПОГАДИ УКРАЇНИКИ (Рецензія.: Білашевич-Кузич Л.І. Сибірська сага. – Косів: писаний камінь, 2008. – 376 с. Упорядник та літературний редактор Галина Білавич.)	303
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	306
ЗМІСТ	308

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 15

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С. Троян

Комп'ютерна верстка – С.С.Троян, О.Ю.Третяк

Обкладинка – О.Я.Тарасюк

Підписано до друку 25. 03. 2009 р. Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Наклад 100. Обліково-видавничих аркушів 31,7. Віддруковано засобами оперативної
поліграфії ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне:
РДГУ, 2009. – Випуск 15. – 311 с.